

Kristupo Kolumbo mitologija ir Amerikos atradimo 500-ojo jubiliejaus minėjimas

Marta Frèjutė

Vilniaus dailės akademija

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

marta.frejute@gmail.com

——— Viena labiausiai užkariavimų istorijoje mistifikuotų asmenybių – Kristupas Kolumbas (it. Cristoforo Colombo), jūrininkas iš Genujos, tradiciškai vadinamas „Amerikos atradėju“. Istorinis šios asmenybės vertinimas per daugiau kaip 500 metų pasikeitė ne vieną kartą ir paliko užkariavimų istorijos tyrimams begales mitų ir vaizdinių. Straipsnyje pristatomas tyrimo objektu pasirinktas Kristupo Kolumbo Amerikos atradimo 500-asis jubiliejus. Tyrime atskleidžiama, kaip jubiliejaus šventimu įtvirtinama istorinė fikcija. Straipsnio tikslas – analizuoti jubiliejų kaip fiktyvaus identiteto įteisinimą švente ir ritualu. Pasitelkdama pasakojimus apie Kolumbo užkariavimus ir jo nuopelnų mitus, tyrinėju fikcijos svarbą kuriant istorinę tikrovę.

Reikšminiai žodžiai: Kristupo Kolumbo Amerikos atradimo 500-asis jubiliejus, identitetas, fikcija, mitas.

Asmeniniai jubiliejai – tai reikšmingos akimirkos, primenančios mums apie svarbiausius gyvenimo įvykius, jos skatina reflektuoti prabėgusius metus, tai, kuo esame ir kuo norime būti. Valstybiniu lygmeniu į jubiliejų galima pažvelgti kaip savojo tautinio identiteto įtvirtinimą, ritualinį sugrįžimą prie „šaknų“. Ir asmeninio, ir valstybinio lygmens jubiliejuose akcentuojami asmenų, kolektyvų ar institucijų identitetai, jie įteisinami proginiais pasakojimais, išskilmėmis ir specifiniais ritualais. Šis straipsnis skirtas apžvelgti Kolumbo mitologiją nuo jo gyvenimo laikų iki Amerikos atradimo 500-ojo jubiliejaus minėjimo. Pasitelkdama Kolumbo ir jo užkariavimų pasakojimus ir jų mitus, šiame tekste permąstau fikcijos svarbą istorinės tikrovės kūrimo. Žodį „mitas“ vartoju nusakyti kažkam, kas yra fiktyvu, bet iš dalies ar visiškai priimama kaip tiesa. Panašiai kaip XIX amžiaus istoriografijoje, kur žodis „mitas“ paprastai buvo suprantamas kaip „fikcija“ arba „prasimanymas“¹.

Straipsnyje remiuosi tiek pirminiais, tiek antriniais istoriniais šaltiniais, sociologų, kultūros tyrinėtojų ir filosofų tekstais, istorinių filmų interpretacijomis. Svarbiausi pirminiai šaltiniai, kuriais naudojuosi kalbėdama apie Naujojo pasaulio atradimų ir užkariavimų istoriją, yra Kristupo Kolumbo rašytas kelionės dienoraštis *Pirmosios Kristupo Kolumbo kelionės žurnalas: 1492–93* bei konkistadoro Hernano Korteso (isp. *Hernán Cortés*) asmeninio sekretoriaus Francisco Lopezo de Gomaros parašyta Korteso biografija *Kortesas: užkariautojo gyvenimas jo sekretoriaus akimis*.

Iš vėlesnių istorinių tyrinėjimų, kuriais rėmiausi, svarbu paminėti antropologo Michelio Rolpo Trouillot knygą *Nutildant praeitį*, Lotynų Amerikos istorijos tyrinėtojo, antropologo Mathew Restallo, meksikiečių istoriko Enrique's Florescano tekstus, kuriuose nuodugnai atskleidžiamos Naujojo pasaulio atradimų istorijos ir mito sąsajos, bei Kathrynos N. Anastasi straipsnį „Kolumbo diena ir jos pasekmės: Amerikos italų bendruomenių įamžinimo permąstymas, istorinis nerimas ir (keletas) nutildytų naratyvų“, kuriame autorė parodo italų bendruomenių svarbą kuriant Kolumbo mitą ir jį palaikant.

Įvaizdžio kūrimo ir propagandos analizės tyrimų kontekste pasitelkiama Giedrės Mickūnaitės knyga *Vytautas Dydydis: valdovo įvaizdis*

¹ Matthew Restall, *Seven myths of the Spanish conquest*, Oxford: Oxford University Press, 2002, p. xv.

(2008), taip pat Gintauto Mažeikio monografija *Propaganda ir simbolinis mąstymas* (2010). Tyrime remiamasi Williamo Vaughano romantizmo laikotarpio tyrinėjimais, Hanso-Georgo Gadamerio, Johno White'o, Gustave'o Le Bono tyrimais. Šaltinių vaidmenį atlieka 1992 m. Kolumbo atradimo jubiliejui paminėti sukurti filmai: Ridley Scotto *1492: Rojaus užkariavimas*, Michaelio Schoemano *Stebuklinga kelionė*, Johno Gleno *Kristupas Kolumbas: atradimas*, kuriuose su atradėju susiję mitai buvo vizualizuoti ir paskleisti plačiajai pasaulio publikai.

Tikrovės kūrimas pasitelkiant mitus neišvengiamai siejasi ir su menininko praktika. Iš vienos pusės, menininkas – tai žmogus, kuris ieškodamas tikrovės kuria falsifikatus, tikrovės imitacijas. Neretai ir aš pati savo kūrybiniame procese pasitelkiu mistifikaciją kaip meninę taktiką. Savo pačios kūryboje ir doktorantūros meniniame tyrime mane kur kas labiau domina ne fikcijos ir tikrovės skirtis, bet jų susidūrimas, ta terpė, kurioje tikrovė gali būti patiriama pačiu intensyviausiu lygiu, kur pasaulio suvokimas įmanomas išeinant už kalbinių, kultūrinių ir istorinių konstrukto ribos. Mitas, kaip ir meno kūrinys, būdamas ir prasimanymas, ir tikrovės deformacija, vienu metu gali tapti ir būdu pažinti tikrovę. Menas, maitindamasis istorijos mitais, savo ruožtu turi galimybę juos pildyti, kurti, dekonstruoti, o kartais visus šiuos veiksmus atlikti vienu metu.

Lietuvoje šiuo metu praeities reprezentavimo klausimai tapo labai aktualūs: vyksta aktyvios kovos dėl viešųjų erdvių ir jų traktavimo, senųjų paminklų griovimo bei naujųjų statymo. Vieni istoriniai personažai, reprezentavę Lietuvos kultūrą, skelbiami valstybės priešais ir trinami iš mokyklinių programų. Tie kūrėjai bei istoriniai veikėjai, kurie, atrodytų, dar ne taip seniai lietuvius jungė, tapo jų skaldytojais ir kiršintojais. Pasaulyje diskusijos dėl praeities ir jos traktavimo ne mažiau aršios, prieš policijos brutalumą ir sisteminių rasizmą valstybinėse struktūrose nukreipti „Black Lives Matter“ protestai, prasidėję JAV ir paplitę visame pasaulyje, suintensyvino kontroversiškų istorinių asmenybių, siejamų su rasizmu ir vergų prekyba, paminklų viešojoje erdvėje klausimus, o „Covid-19“ kontekste dar labiau išryškėjo įsišaknijusios kolonializmo politikos ir struktūrinės diskriminacijos problemos. Tokiame aršiam diskusijų dėl praeities ir jos

traktavimo kontekste pasidarė įdomu, atsitraukus nuo vietinio diskurso, iš šalies pažvelgti į pasaulyje vykčius bei vykstančius procesus, kurie gali būti pasitelkiami vertinant mūsų herojus bei antiherojus ir jų mitologizacijos visuomenėje procesus.

Man, gimusiai pačioje atkurtos Lietuvos nepriklausomybės aušroje ir negyvenusiai sovietinėje realybėje, Lietuvoje vykstantys istorinės reprezentacijos karai niekada neatrodė savi, negalėjau į juos pernelyg įsijausti. Nepaisant to, jie mane visada domino, nes gebėjo atskleisti, kaip daugiasluoksniškai gali būti suprantami tie patys istoriniai įvykiai, koks individualus dalykas yra simbolinio reprezentavimo poreikis, kaip istoriniais faktais gali manipuliuoti politiniai veikėjai ir kaip ilgą laiką neaktualios bei visuomenės nedominusios asmenybės ir jų traktavimas vos per naktį gali tapti pačiu kultūrinių kovų epicentru. Prieš keletą metų, kai Lietuvoje buvo labai suaktyvėjęs Žaliojo tilto skulptūrų „balvonizacijos“ procesas, atsitiktinai *Youtube* pamačiau videofilmą, kuriame Jungtinėse Amerikos Valstijose protestuotojai okupuoja muziejų bei nuverčia paminklą, stovėjusį šalia jo, skirtą vienam iš JAV karo vadų. Filmuotoje medžiagoje vaizduojama, kaip nuverstas paminklas įnirtingai apspjaudomas, spardomas ir trypiamas, o ant jo užšokę žmonės atrodo lyg kariai, šokantys karo šokį ant pralaimėjusiojo lavono. Ši nevaldomo brutalumo ir energijos apraiška, išsiliejanti ant bronzos kalno, į gabalus suplėšyto kūrinio, privertė susimąstyti, kodėl šis paminklas – meno kūrinys ir bronzos kalnas viename – geba taip stipriai veikti žmones ir jų emocijas. Įdomu buvo įsivaizduoti ir man nežinomą skulptorių, savo studijoje lipdžiusį šią skulptūrą, veikiausiai net neįsivaizduojantį, kokio galo jo kūrinys sulauks. Tai, kas sugebėjo įgalinti šį naikinamą kūrinį, buvo mitas, o tai, kad mitas gebėtų sugeneruoti tokias stiprias emocijas – neužtenka jo tiesiog žinoti, reikia jame gyventi ir juo maitintis. Ši naikinimo istorija pasitelkta kaip motyvas, įvedantis į tyrimo objektą – asmenybės mitų persipynimą su kasdieniu gyvenimu, identitetu, tautiškumu, istorijos reprodukcija ir propagandinėmis programomis.

Lietuvos istorijoje taip pat būta asmenybių, kurių mitai per daugiau kaip 500 metų gebėjo aktyvuoti, vienyti ir formuoti Lietuvos visuomenę. Lietuviškasis Kolumbo atitikmuo galėtų būti Vytautas Didysis, kurio

500-ąsias mirties metines 1930-aisiais šventiniais renginiais ir procesijomis minėjo visa tarpukario Lietuva. Vytauto įvaizdį ir jį įtvirtinančius mitus savo knygoje *Vytautas Didysis: valdovo įvaizdis* nuodugniai išnagrinėjo dailėtyrininkė G. Mickūnaitė. Jubiliejiniams Vytauto metams, pasak knygos autorės, Lietuvą „apėmė kone religinė tautos didvyrio garbinimo banga: per šalį procesijos tarsi relikviją nešė didžiojo kunigaikščio portretą, naujagimiai sūnūs gavo Vytauto vardą, o paminklus žyminiam valdovui statė ir įvairūs sambūriai, ir pavieniai asmenys.“² Visą jubiliejinę euforiją vainikavo unikalus reiškinys: per ketverius metus po Vytauto mirties jubilėjaus minėjimo už žmonių suaukotus pinigus Kaune pastatytas Vytauto Didžiojo karo muziejus.

Nemažai Vytauto Didžiojo, kaip ir Kristupo Kolumbo, atvaizdų ir mitų yra likę istorijos bei meno tyrinėtojams. Lietuvoje didžiojo kunigaikščio vaizdiniai vis dar aktyviai dauginami, o Kolumbo paminklai JAV dėl savyje talpintų ir reprodukuotų diskriminacijos ir rasizmo naratyvų daliai Amerikos visuomenės kelia neapykantą ir yra verčiami, kaip kad Rytų Europoje kažkada buvo verčiami Lenino paminklai. Kristupo Kolumbo garbinimas po truputį keliasi į pagrindį, bet tai, kokius stiprius jausmus visuomenėje vis dar geba aktyvuoti jo atvaizdas, iliustruoja, kaip stipriai asmenybių fikcijos ir mitai yra susiję su tautiškumo, individo bei bendruomenių identiteto klausimais ir kokią didelę įtaką gali joms daryti. Vytauto Didžiojo, kaip ir Kristupo Kolumbo, gyvenimas „pilnas prieštaravimų, jo darbų vertinimai neretai priešingi“, istoriniai faktai bei šaltiniai nesuteikia daugiau aiškumo bandant suvokti Vytauto gyvenimą ir jo veiklą:

išdavikas ir ištikimas sąjungininkas, bėglys ir keršytojas, pagonimi gimęs, triskart krikštytas, Katalikų bažnyčios geradarys ir veidmainis naujakrikštas, visuomet pergalės, šlovės ir relikvijų trokštantis, visagalis valdovas, miręs belaukdamas karaliaus vainiko, kraugerys tironas.³

Kaip pabrėžia G. Mickūnaitė, Vytauto gyvenimą nagrinėjančios studijos retai kada nutolsta nuo išskirtinai teigiamo jo asmenybės bei veiklos vertinimo⁴. Tačiau, lyginant su Kolumbu, Vytautas Didysis kur kas

2 Giedrė Mickūnaitė, *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008, p. 11.

3 *Ibid.*, p. 17–18.

4 *Ibid.*, p. 27.

rečiau tapo populiariosios meno produkcijos herojumi, čia, žinoma, reikia atsižvelgti ir į visai kito masto meno rinką, taip pat į Holivudo, kaip „ideologinio valstybės aparato“⁵, funkciją. Nors Vytauto Didžiojo biografijoje būta ne vieno epizodo, galinčio tapti veiksmo filmo ar istorinio romano siužeto pagrindu, jo įvaizdis, pasak G. Mickūnaitės, „iki galo neišnaudojo didžiojo kunigaikščio biografijos potencialo“⁶.

Kur kas daugiau spalvų įgyja Naujojo pasaulio (Amerikos) atradimo ir užkariavimo istorija, jei paraleliai skaitome istorikų ginčus apie tai, kuri jos dalis yra istorinis faktas, o kuri – mitas, neužmirštant peržiūrėti meno kūrinius, iliustruojančius juos abu. Viena labiausiai užkariavimų istorijoje mistifikuotų asmenybių yra Kristupas Kolumbas, jūrininkas iš Genujos, tradiciškai vadinamas „Amerikos atradėju“. Istorinis šios asmenybės vertinimas per daugiau kaip 500 metų pasikeitė ne vieną kartą ir paliko užkariavimų istorijos tyrimams begales mitų ir vaizdinių.

1492 m. jūrininkas išsilaipino Bahamų salyne galvodamas, kad atsidūrė Azijoje, nors dėl savo klaidingų skaičiavimų jis „atrado“ Naująjį pasaulį. Nepaisant to, jog šis jo atradimas pakreipė istorijos eigą, pradėjo Amerikos kolonizacijos amžių, o europiečiams atsivėrė kelias į du naujus kontinentus, jo atradimo mastas tapo aiškus tik po šimtmečių. Naujojo pasaulio atradimų politiniuose žaidimuose Kolumbui ne itin sekėsi. Jo kolonizacijos rezultatai ne visada tenkino Ispanijos monarchus. Dėl žiauraus užkariautų teritorijų valdymo „atradas“ iš Naujojo pasaulio buvo gražintas į Ispaniją surakintas grandinėmis. Kolumbo reikalai dar labiau pablogėjo, kai 1499 m. grįžo Vasko Da Gamos ekspedicija, pasiekusi tikrąją Indiją plaukdamą aplink Afriką. Kolumbas stipriai apsiriko dėl Žemės perimetro ir vandenynų dydžio. Galiausiai, jam nepavyko pasiekti to, ko tikėjosi: atrasti naują kelią į Aziją ir jos lobius. Jį finansavusiai Ispanijai tai neatnešė žadėtųjų turtų, todėl keliautojas gyvenimą baigė savo amžininkų užmirštas ir vienišas.

Kolumbo, sėdinčio ir žiūrinčio į jūrą, paveikslas *Kristupo Kolumbo įkvėpimas*, nutapytas Jose's Marios Obregono 1856 m. [1 il.], „gali papasakoti daug daugiau apie XIX amžių ir požiūrį į Kolumbą tapytojo gyvenimo laikais nei apie patį Kolumbą“⁷. Kodėl Naujojo pasaulio mitai ir užkariavimų istorija atgyja būtent romantizmo epochoje, apibūdina pats XIX a.

5 Slavoj Žižek, *Sveiki atvykę į tikrovės dykumą*, Vilnius: Kitos knygos, 2010, p. 28.

6 Giedrė Mickūnaitė, *op. cit.*, p. 321.

7 Matthew Restall, *op. cit.*, p. 4.

1.
Jose Maria Obregon, *Kristupo Kolumbo įkvėpimas*, 1856, aliejus, drobė, Nacionalinis dailės muziejus, Meksikas

Jose Maria Obregon, *Inspiration of Christopher Columbus*, 1856, oil on canvas, Museo Nacional de Arte, Mexico City

2.
Nežinomas autorius, *Romantikas*, 1825, litografija, Prancūzijos nacionalinė biblioteka, Paryžius

The Romantic, author unknown, 1825, lithograph, Bibliothèque nationale de France, Paris

kontekstas, pats romantizmo „dviprasmiškas požiūris daugelio stebėtojų, reiškiančių susižavėjimą imperializmo bei industrializacijos kuriamais turtais ir besibaisinčių siaubingomis tų turtų sukeltomis žmonių kančiomis, atsispindėjo ir menininkų reakcijoje“⁸ [2 il.].

Kolumbo kaip „išskirtinio vyro“ mitologijos kūrimas neatsiejamas nuo XIX a., kai modernūs pasakojimai apie jį buvo konstruojami anglakalbiamame pasaulyje. Labiausiai prie to prisidėjo amerikiečių istorikas Washingtonas Irvingas, 1826 m. išleidęs knygą *Kristupo Kolumbo gyvenimas ir kelionės*⁹, kurioje fikcijos neretai pateikiamos kaip istoriniai faktai. Vienas jų, maitinąs mitą, gajų iki šių dienų, kad Kolumbo pagrindinis tikslas buvo įrodyti, jog žemė apvali, pasakoja apie Kolumbo debatus Salamankoje [3 il.]. Aprašydamas juos Irvingas aistringai dėsto, kaip Kolumbas įtikinėja Ispanijos intelektualinį elitą – profesorius, vienuolius ir kitus bažnyčios atstovus, jog žemė apvali. Vėliau dauguma istorikų paneigė šį mitą kaip visišką fantaziją, nes tuo metu jau buvo žinomas faktas apie žemės apvalumą ir niekas dėl to nebūtų ginčijęsis, ypač intelektualiniuose sluoksniuose, bet, nepaisant to, ši scena įvairiomis formomis buvo kartojama menininkų dar daugiau nei šimtmetį¹⁰. Ji atsikartoja ir istoriniame Ridley Scotto filme *1492: Rojaus užkariavimas*, sukurtame Kolumbo atradimo 500-osioms metinėms paminėti 1992 metais. Šiame filme mitai apie Naujojo pasaulio atradėją, suvaidintą Gérard'o Depardieu, turėjo galimybę atsiskleisti naujomis spalvomis [4 il.].

Kaip istorikus veikia kitų istorikų parašytos istorijos, taip menininkus – kitų menininkų sukurti kūriniai, prieš tai sukurtos pasaulio imitacijos.

Kiekvienas naujas meno kūrinys retrospektyviai, iš naujo apibrėžia prieš jį buvusius meno kūrinius, nes jis yra, jei jis tikrai yra meno kūrinys, o ne nevaldoma emocijų iškrova, įnašas į mūsų žinojimą, ką šis kalbinis protokolas gali leisti menininkui pasakyti. Tokiu būdu kiekvienas meno kūrinys papildo mūsų žinojimą.¹¹

8 William Vaughan, *Romantizmas ir menas*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 1994, p. 20.

9 Washington Irving, *A History of the Life and Voyages of Christopher Columbus*, London: John Murray, 1828, [interaktyvus], 2006, t. 11, d. 4, [žiūrėta 2020-08-25], <https://archive.org/details/historyoflifeand01irviala/page/n1/mode/2up>.

10 Matthew Restall, *op. cit.*, p. 7.

11 Hayden White, *Metaistorija. Istorinė vaizduotė XIX amžiaus Europoje*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 461.

3.
William Merritt Chase, *Kolumbas priešais Salamankos tarybą*, paveikslo eskizas, 1876, aliejus, drobė, 58,4 × 94,6 cm, Los Andželo apygardos muziejus

William Merritt Chase, *Columbus before the Council of Salamanca*, sketch for a picture, 1876, oil on canvas, 58,4×94,6 cm, Los Angeles County Museum of Art

4.
Ridley Scott, *1492: Rojaus užkariavimas*, 1992, filmo kadras: Debatai Salamankoje, per kuriuos Kolumbas įtikinėja Ispanijos elitą, jog žemė yra apvali

Ridley Scott, *1492: Conquest of Paradise*, 1992, still

5.

Peter Johann Nepomuk Geiger, *Alegorija apie Karoli V iš Habsburgo (1500–1558) kaip pasaulio valdovą*, 1805–1880, detalė: Kristupas Kolumbas, Sosto kambarys, Miramare pilis, Triestas, Italija

Peter Johann Nepomuk Geiger, *Allegory on Charles V of Habsburg (1500–1558) as Ruler of the World*, 1805–1880, detail: Christopher Columbus, Throne Room, Miramare Castle, Trieste, Italy

6.

Ridley Scott, *1492: Rojaus užkariavimas*, 1992, „Ji apvali“, – taria Ridley Seoto filmo herojus Kolumbas savo sūnui

Ridley Scott, *1492: Conquest of Paradise*, 1992, still

Marta Fréjutė —

Kristupo Kolumbo mitologija ir Amerikos atradimo 500-ojo jubiliejaus minėjimas

7.
Michael Schoemann, *Stebuklinga kelionė*, 1992,
animacinio filmo kadras: italo nuotykių ieškotojas
su savo paties sukonstruotu primitivių kvadratinės
formos gaubliu

Michael Schoemann, *The Magic Voyage*, 1992,
cartoon still

Visame filme mitas kartojamas nuo pačios pirmos scenos, kur Kolumbas, kaip ir romantizmo laikotarpio portretuose, kontempliuoja žiūrėdamas į jūrą arba yra vaizduojamas su gaubliu ar kitu apvaliu objektu, iliustruojančiu jo neva pagrindinę misiją – įrodyti žemės apvalumą [5, 6 il.].

Lygiai tas pats naratyvas pasikartoja ir animaciniame filme *Stebuklinga kelionė*, skirtame jaunajai publikai, sukurtame tais pačiais jubiliejiniais Kolumbo atradimo metais [7 il.].

Įdomu, jog buvęs neįvertintas savo gyvenimo laikais, Kristupas Kolumbas tapo žmogumi, „turinčiu savo dieną“. Kolumbo diena (angl. *Columbus Day*) 1912 m. spalio 12 d. JAV tapo nacionaline švente ir yra nacionaliniu laisvadieniu iki šiol. 1492 metai, kai Kolumbas išsilaipino Bahamuose, oficialiai pradėti vadinti Kolumbo metais. Pasikeitus istoriniams diskursams, Kolumbo mitas ir vaizdinys nenustoja kisti ir šiandien, vėl įgauna naujų kontroversiškų atspalvių [8 il.].

8.

Interneto memai, 2019

Internet memes, 2019

Meksikiečių istorikas Enrique Florescano teigia, kad „Amerikos užkariavimai“ iškėlė naują istorijos protagonistą – konkistadorą, o su juo naują istorijos diskursą, visiškai naujai matantį ir reprezentuojantį istoriją¹². Diskursą, kuris iki šiol aktyviai konstruojamas ir dekonstruojamas, senieji mitai griaujami ir kuriami nauji. Kristupas Kolumbas apie savo atrastojo pasaulio gyventojus rašė:

Jie neturi ginklų ir yra visiškai nuogi, be jokio supratimo apie karą, visiškai bailiai, tūkstantis jų nepasipriešintų trimis. Jie yra visiškai tinkami valdyti ir dirbti žemę, ir daryti viską, kas tik gali būti reikalinga, galima statyti miestus ir išmokyti juos dėti drabužius ir priimti mūsų papročius.¹³

Liudydamas kardinaliai pakitusią poziciją Amerikos senųjų gyventojų atžvilgiu, internetinio naujienų portalo „Amerikos Indėnų Respublika“ (American Indian Republic) direktorius Miguelis Douglas teigia:

¹³ Christopher Columbus, „Journal of the First Voyage of the Christopher Columbus 1492–93“, in: *The Northmen, Columbus and Cabot 985–1503*, ed. by Edward Gaylord Bourne, New York: C. Scribner’s Son, 1906, p. 182.

Šiandien daug populiariau, nei prieš daug metų, turėti indėniškos kilmės ir ją parodyti, jaustis dalimi žmonių grupės, kuri nuo seno apgyveno kontinentą, amerikiečių dabar vadinamą namais.¹⁴

Už akademinės bendruomenės ribų istorijos fragmentas, kuriame Kristupas Kolumbas 1492 m. išsilaipina Bahamų salyne, tapo lengvai manipuliuojamu ir perdirbamu. Izoliuotas nuo istorinio konteksto jis įtvirtino naujus naratyvus šiuolaikiniame JAV istorijos diskurse ir tapo svarbus kuriant naudingą pasakojimą tautinėms organizacijoms ir bendruomenėms. Šis „nekaltas“ istorinis faktas:

grįžta neišvengiamai: pradama laukti jo tūkstantmečio sukakties ir ruoštis jos minėjimams. Jis pradeda tarnauti kelionių agentams, oro linijų bendrovėms, politikams, žiniasklaidai ar valstijoms, parduodančioms jį fasuotomis formomis, ko ir tikisi visuomenė, pateiktą tiesioginiam istorijos vartojimui. Tai galios produktas, kurio etiketė buvo išvalyta nuo galios pėdsakų.¹⁵

Pats europiečių invazijos į naujus kraštus įvardijimas kaip „atradimo“ yra europocentrinės galios, gebančios formuoti ateities naratyvus, įtvirtinimas: „kartą atrastas europiečių, *Kitas* pagaliau įžengia į žmonių pasaulį“¹⁶.

Prieš Kolumbo atradimo 500 metų jubiliejaus minėjimą keletą metų vyko aktyvios diskusijos tarp mokslininkų, istorikų, žmogaus teisių aktyvistų bei bendruomenių lyderių dėl minėjimo reikšmės visuomenei ir paties „atradimo“ termino vartojimo Kolumbo išsilaipinimo Bahamuose kontekste. Buvo siūlomos naujos požiūrio į Kolumbo atradimo jubiliejų galimybės, kvestionuojamas pats Kristupo Kolumbo kaip „atradėjo“ supratimas, jo asmenybė, veikla ir kolonizacijos pasekmės vietiniams Amerikos gyventojams. Dar 1977 m. Ženevoje vykusioje tarptautinėje konferencijoje, skirtoje aptarti vietinių Amerikos indėnų diskriminacijos problemas, buvo siūloma Kolumbo dieną pakeisti Amerikos Indėnų diena (Indigenous Peoples Day), 1992 m. Berklio miestas Kalifornijoje pirmasis oficialiai

¹⁴ Miguel Douglas, „The Perplexing Nature of ‚Wannabe Indians‘“, in: *American Indian Republic*, [interaktyvus], 2018, t. 9, d. 10, [žiūrėta 2020-08-25], <https://americanindianrepublic.com/the-perplexing-nature-of-wannabe-indians>.

¹⁵ Michel-Rolp Trouillot, *Silencing the Past*, Boston: Beacon Press, 2015, p. 114.

¹⁶ *Ibid.*

įgyvendino šį siūlymą¹⁷. Kalbant apie europiečių invaziją į Vakarų pusrutulį ir siekiant metaforiškai apibūdinti Amerikos kolonizaciją lydėjusį indėnų išnaikinimą, 1990 m. netgi pradėtas vartoti terminas „holokaustas“, iliustruojantis milžiniškus demografinius, „socialinius, kultūrinius, biologinius ir galbūt psichologinius pokyčius“, įvykusius Amerikos indėnų bendruomenėse¹⁸.

Perfrazuojant JAV istoriką Henrią Steele'ą Commagerį, galima būtų pasakyti, kad istorija yra organizuota atmintis. Koks svarbus Amerikai ir jos susivienijimo procesui yra istorijos mitų pasitelkimas kuriant valstybinius naratyvus, paaiškina ir JAV nepriklausomybės deklaracija, kuria stengtasi įtvirtinti natūralią Amerikos kolonijinės praeities tąsą. Šiam tikslui pasiekti „reikėjo labai kūrybiškai perdirbti istorinę medžiagą“, o „Jungtinių Valstijų nepriklausomybę buvo galima pateikti kaip ilgos ir herojiškos įvykių sekos kulminaciją“: „kaip į galingą upę įtekantys intakai, atskiros kolonijinės praeitys susiliejo į krašto lemtį, kuri buvo siejama su ekspansija, ir peraugo į galią valstybės, pasiryžusios plėtoti ir individualizmą, ir demokratiją.“¹⁹

Valstybiniai jubiliejai turi savybę būti švenčiami minint datą masiniais renginiais, o buvimas minioje tarsi visus sulygina. Pasak prancūzų psichologo G. Le Bono, būnant minioje „sąmoningos asmenybės išnyksta, o visų jausmai ir idėjos nukreipiami viena kryptimi. Atsiranda bendra siekla, be abejonės, laikina, tačiau turinti labai ryškių bruožų.“²⁰ Valstybinio jubiliejaus stiprų poveikį žmogaus psichologijai gali atspindėti ir tai, jog, kaip įvardija Le Bonas, nebūtina ta pati individų lokacija: „Psichologinės minios bruožų gali įgyti ir pavieniai individai, tam tikru metu vyraujant stipriems jausmams, tarkime, per tautai reikšmingą įvykį. Tada bet koks atsitiktinumas gali išprovokuoti vieningą elgesį, būdingą minios veiksmams“²¹, ši psichologinė minia yra tik „laikina būtis, sudaryta iš akimirkai susijungusių heterogeninių komponentų – tarsi gyvas organizmas, kurio

17 „In Berkeley, Day for Columbus Is Renamed“, in: *The New York Times*, [interaktyvus], January 12, 1992, [žiūrėta 2020-09-25], <https://www.nytimes.com/1992/01/12/us/in-berkeley-day-for-columbus-is-renamed.html>.

18 Russell Thornton, „Health, Disease, and Demography“, in: *A Companion To American Indian History*, ed. by Deloria P. J., Salisbury N., Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing, 2004, p. 70.

19 Joyce Appleby, Lynn Hunt, Margaret Jacob, *Tiesos sakymas apie istoriją*, Vilnius: Margi raštai, 1998, p. 107–108.

20 Gustave Le Bon, *Minios psichologija*, Vilnius: Vaga, 2011, p. 29.

21 *Ibid.*, p. 30.

susijungusios ląstelės sudaro naują būtybę, turinčią atskiroms ląstelėms nebūdingų bruožų.⁴²²

Buvimas šventėje – lyg galimybė pamatyti save veidrodyje: žmonės minioje supanašėja ir elgiasi panašiai, kiekvienas pastebi vienas kitame tik tai, ką pats išgyvena. Buvimas drauge su kitais bendruomenės nariais svarbiame renginyje padeda sustiprinti asmeninius jausmus, savo paties kuriamą įvaizdį. Lyg Narcizo žvilgtelėjimas ir nebegalėjimas atsispirti savo atspindžiui vandenyje, savęs patvirtinimas kituose traukia ir vilioja. Tai, kas esi tu, yra ir visur aplink, tai sustiprina savo svarbos visuomenėje jausmą. Nacionalinis jubiliejus – lyg narciziškos svajonės išsipildymas – gali tapti puikia proga atšvęsti tai, kas vienija. Į visuotinius valstybinius renginius galima būtų žvelgti ir kaip į sekuliarioje visuomenėje įsitvirtinusių ritualinę mišių atmainą: ankščiau žmonės vienijo Dievas, o atsiradus tautiškumo suvokimui ėmė vienyti valstybė.

Viena iš valstybinių jubiliejų dedamųjų dalių yra visuotinė euforija, neretai lydima ir istorinės nostalgijos. Valstybiniu lygmeniu tokia nostalgija gali būti jaučiama net šimtmečiais atgalios. Jubilieto garbei kuriamos fikcijos, pasakojama jo istorija. Lygiai taip pat Kristupo Kolumbo Amerikos atradimo 500-ųjų metinių garbei buvo sukurti du vaidybiniai ir vienas animacinis filmai: *Kristupas Kolumbas: atradimas* (režisierius Johnas Glenas), *1492: Rojaus užkariavimas* (režisierius Ridley Scottas), *Stebuklinga kelionė* (režisierius Michaelis Schoemanas). Į jubiliejaus šventės kūrimą įtraukiami menininkai, kurie kurdami ir plėtodami „pasakas“ geba paskleisti žinutę ir papasakoti istoriją, reikalingą ir aktualią dabarčiai. Tarsi dėl Kolumbo kelionės įvykęs Europos ir Amerikos žemynų civilizacijų susidūrimas – jubiliejuje fikcija susitinka su istorine tiesa. Savo knygoje *Propaganda ir simbolinis mąstymas*, tirdamas individualius, bendruomeninius bei įvairių institucijų kuriamus ir kontroliuojamus simbolinius pasaulius, G. Mažeikis propagandos analizę sieja su socialinio konstruktyvizmo formomis: asmens poreikiu realizuotis kaip subkultūros, nacijos, religijos atstovui. Pasak jo, šiandien, norint suprasti propagandos veikimą, nebeužtenka jos analizuoti vien tik masių žmogaus kontekste:

Masių žmogaus išskyrimas, jo konstravimas atveria filosofinę antropologinę propagandos plotmę. Tačiau šiandien, vykstant vartotojų masių fragmentacijai, heterogenizacijai, ši perspektyva yra nebeapakankama. Tenka kalbėti apie indoktrinuotas institucines žmonių grupes, kurios savastimi laiko pakeistinę, melagingą sąmonę ir jos implikuotus moralinius imperatyvus.²³

Kolumbo mitas, užgimęs romantizmo epochoje, tapo valstybine švente, svarbia JAV ir jos bendruomenėms. Kolumbo simbolinė reikšmė ypač įsitvirtino katalikiškose euroamerikietiškos baltųjų bendruomenėse. „Atradėjo“ dienos minėjimas Amerikos italams tapo jų identitetą atskleidžiančia švente. Pasak Kathrynos Anastasi, Amerikos italų bendruomenėms Kristupas Kolumbas buvo toks svarbus, nes jis joms simbolizavo „pirmąjį italų emigrantą“ Amerikoje²⁴. Amerikos italų organizacijos tą dieną skyrė paradams, festivaliams, Italijos kultūros pristatymui, taip daugelį metų Kolumbas buvo italų bendruomenės Amerikoje vėliavnešys. Bet ne tik italai Amerikoje intensyviai šventė Kolumbo dieną: airių kilmės amerikiečiai nuo 1881 m. būrėsi į Kolumbo riterių vyriškas katalikiškas draugijas.

Per mažiau nei dešimt metų bendruomenės parama ir institucinė katalikų bažnyčios globa padidino riterių narių skaičių. Asociacijai augant šiaurės rytuose ir palaikant garsius airius – amerikiečius, ji vis labiau pabrėžė piliečių kultūros formavimąsi.²⁵

Dėka airių ir italų bendruomenių Kolumbo dienos minėjimas tapo nacionaline tradicija Amerikoje, joms jis simbolizavo katalikiško atsidavimo pavyzdį. Didelę įtaką jūrininko sureikšminimui padarė bendros nacionalistinės nuotaikos, vyravusios Europoje ir Amerikos žemyne XIX a. pabaigoje. Pats požiūris į emigrantus Amerikoje XIX–XX a. dažnai buvo apipintas stereotipais. Kolumbo ir jo nacionalinės šventės svarbą galima bandyti paaiškinti Amerikos katalikiškų emigrantų bendruomenių bandymu įteisinti save kaip visaverčius JAV, kur dominavo protestantizmas, gyventojus. Kolumbas, kaip žemyno „atradėjas“, tapo puikia priedanga katalikybės,

²³ Gintautas Mažeikis, *Propaganda ir simbolinis mąstymas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2010, p. 11.

²⁴ Kathryn N. Anastasi, „Columbus Day & Consequences: Re-examining Italian American Commemorations, Historic Anxieties, and (Some of) the Narratives They Silence“, in: *Tapestries: Interwoven voices of local and global identities*, 2015, p. 3.

²⁵ Michel-Rolp Trouillot, *op. cit.*, p. 121.

europietiškumo vertėms, baltosios rasės pranašumui išryškinti²⁶. Kolumbo Amerikos atradimo 500-asis jubiliejus tapo savotiška kovos arena, kurioje dėl savo vietos po saule kovojo visuomeninės organizacijos produkuodamos istorinius naratyvus. Prieš šių metinių minėjimą JAV įsivyravo aktyvios diskusijos dėl šventės reikalingumo, reikšmės ir įžeidžiančių kanotacijų Amerikos indėnams.

Naujojo pasaulio užkariavimai istorijos įvykių kontekste visada vertinti kaip itin reikšmingas įvykis. Hernano Korteso – konkistadoro, vykdžiusio Meksikos užkariavimą, asmeninis sekretorius Francisco Lopezas de Gomara, šlovinantis Kortesą ir Naujojo pasaulio užkariavimus, 1552 m. rašė:

Meksikos užkariavimas ir Naujosios Ispanijos žmonių krikštas gali ir turėtų įsirašyti į pasaulio istorijas ne tik todėl, kad buvo puikiai atliktas, bet labiausiai todėl, kad tai buvo didžiai puiku... Tegyvuoja tuomet jo [Korteso] vardas ir šviesi atmintis; jo, kuris užkariavo tokią neaprepiamą žemę, atvertė tikėjimą tokią galybę žmonių, nugriovė tiek stabų, ir padarė galą žmogaus aukojimams ir žmogienos valgymui!!!²⁷

Kolumbo ir jo atradimo jubiliejaus šventės traktavimas iliustruoja tokį patį „didžiai puikų“ žvilgsnį į Amerikos žemyno kolonizavimą. Kaip stipriai 1992 m. Amerikos visuomenė dar buvo įklimpusi Gomaros mąstyme apie žemyno „atradimą“, iliustruoja ir šiai progai sukurti filmai, atspindintys tipinį šaunaus vyro Kolumbo, vykdančio „puikius“ žygius, ir Amerikos indėno, kaip ikivalstybinio neolitinės bendruomenės gyventojų, atvaizdą [9 il.].

Didelio masto šventiniai renginiai, skirti Kolumbo „atradimo“ 500-ųjų metinių jubiliejui paminėti, turėję tapti stimulu JAV piliečiams pasijusti vieninga tauta ir dar kartą įtvirtinti herojiškas idėjas, žlugo. Dėl pasikeitusio istorinio diskurso šis tikslas nebuvo pasiektas: Amerikos indėnų bendruomenės pasijuto įžeistos nenoro atsižvelgti į kontekstą ir suvokti kontroversiškos Kolumbo asmenybės bei po jo išsilaipinimo Bahamų salyne prasidėjusios Amerikos kolonizacijos ir vietinių gyventojų genocido. Tikslas suburti ir dar kartą įtvirtinti vieningos Amerikos idėją šlovinant šaunų, drąsų ir nuotykių ištroškusį europietį nebuvo įgyvendintas. Šiuolaikiniai menininkai taip pat

²⁶ Kathryn N. Anastasi, *op. cit.*

²⁷ Francisco Lopez de Gomara, *Cortes, the Life of the Conqueror by His Secretary*, translated and edited by Leslie Byrd Simpson, Berkeley: University of California Press, 1964, p. 4.

9.
John Glen, *Kristupas Kolumbas: atradimas*, 1992,
filmo kadras

John Glen, *Christopher Columbus: The Discovery*,
1992, still

įsitraukė į visuotines diskusijas Amerikos atradimo, kolonializmo, socialinės ir politinės diskriminacijos klausimais. Vienas žinomiausių tokios kūrybos pavyzdžių – 1992-aisiais jubiliejiniais Kolumbo atradimų minėjimo metais menininkų Guillermo Gómezo-Peños ir Coco Fusco kuruota paroda *Baltojo lo- kio metai* (angl. *The Year of the White Bear*) ir jos metu parodytas klasikiniu performanso meno kūrinio tapęs *Du neatrasti Amerikos indėnai aplanko Vakarų* (angl. *Two Undiscovered Amerindians Visit the West*) [10 il.]. Per- formanso metu menininkai prisistatė kaip fiktyvios Guatinau salos indėnų bendruomenės nariai, dar nepalieti kolonizacijos ir jų kultūros „atradimo“ įvykio. Šie indėnai, įkalinti narve, už pinigus siūlė žiūrovams juos „atrasti“: pasiklausyti fiktyvios Guatinau kalbos, išvysti pagal repo muziką atliekamus ritualinius šokius ir kitus „autentiškus“ reginius. Paroda ir performansas, kaitaliodami „atrastojo“ bei „atradėjo“ vaidmenis, permastė patį kultūrinio „atradimo“ naratyvą ir muziejų reprodukuojamą kultūrų egzotizavimą²⁸. Ko- lumbos mitas dėl pagreitį įgaunančių protestų²⁹ ir diskusijų buvo pažeistas ir

²⁸ Leticia Robles-Moreno, „Please, Don't Discover Me! On *The Year of the White Bear*“, in: *Walker*; [interaktyvus], July 19, 2018, [žiūrėta 2020-09-25], <https://walkerart.org/magazine/guillermo-gomez-pena-and-coco-fusco-the-year-of-the-white-bear>.

²⁹ Theodore Walker, „Native American Protests Against 1992 Celebrations of 1492: A Sage-like Meaning of Solidarity“, [interaktyvus], March 24, 1997 [žiūrėta 2020-09-25], <https://faculty.smu.edu/twalker/protest4.htm>.

10.
Guillermo Gómez-Peña ir Coco Fusco, *Du neatrasti Amerikos indėnai aplanko Vakarų*, 1992 m. rugsėjo 12 d., performansas Mineapolio skulptūrų sode, nuotrauka iš Walker meno centro kolekcijos, Mineapolis, JAV

Guillermo Gómez-Peña and Coco Fusco, *Two Undiscovered Amerindians Visit the West*, 12 September 1992, performance in the Minneapolis Sculpture Garden, Walker Art Center; Courtesy Walker Art Center, Minneapolis, USA

pradėjo trūkinėti. Jubiliejus iškėlė istorinės neteisybės skaudulius ir tapo paskata debatams prasidėti bei atverti probleminį užkariavimų JAV istorijoje traktavimą, paliesti Amerikos bendruomenės svarbius rasinės politikos, diskriminacijos, edukacijos klausimus. „Istorija yra betvarkė tiems žmonėms, kurie joje gyvena“³⁰, teigia M. R. Trouillot. Amerikos indėnams istorijos traktavimas svarbus ne tik dėl praeities suvokimo objektyvumo požiūriu, bet ir dėl dabarties kasdieniame gyvenime vis dar gyvuojančios diskriminacijos. Nacionalistinė pasaka po truputį pradėjo griūti, ir Kolumbo atradimo 500-asis jubiliejus suveikė kaip katalizuojantis tos griūties veiksnys.

Iš istorijos dažnai tikimasi to, ko ji negali suteikti: tvarkos, aiškumo ir vienareikšmiškumo. Valstybinių minėjimų, tarp jų ir Kolumbo atradimo jubiliejaus, paskirtis buvo prisidėti:

prie nenutrūkstamo mitų kūrimo proceso, suteikiančio istorijai aiškesnes formas: jie padeda sukurti, modifikuoti ar sankcionuoti viešas reikšmes, susijusias su istoriniais įvykiais, kurie laikomi verti masinių švenčių. Kaip ritualai, paruošiantys istoriją visuomenės vartojimui, minėjimai žaidžia skaičių žaidimą, kad būtų sukurta praeitis, kuri atrodo ir realiau, ir elementariau.³¹

Atrodo, kad Kolumbo mitui, pradėjusiam trūkinėti jo atradimo 500-ojo jubiliejaus išvakarėse, po Georgo Floydso nužudymo 2020 m. kovo 26 d., prasidėjus masiniams protestams Mineapolyje, atėjo galas: protestuotojai pradėjo intensyviai griauti ir naikinti Kristupo Kolumbo paminklus. Daugumai amerikiečių ir Vakarų Europos šalių gyventojų 1992 m. buvo akivaizdu, kodėl reikia švęsti Kolumbo atradimo jubiliejų, bet 2020 m. tai, kas buvo akivaizdu, tapo nenuginčytinai kontroversiška. Praėjus 28 metams po jubiliejaus Amerikoje minėjimo renginių, regisi, jog Kolumbo mitas pasiekė savo kelionės pabaigą [11 il.].

Iš vienos pusės, menas, atspindėdamas pasaulio ambivalenciją, ieško tikrovės (tiesos) tokios, kokia ji yra. Bet iš kitos pusės, menininkas negali išsinerinti iš savo paties kuriamo naratyvo ir jį supančio diskurso kiau-to. Jis tyrinėja ir ieško tiesos naudodamasis savo susikurtais įrankiais, kurie taip pat prisideda prie galutinio tiesos paveikslo. Menas, galintis tapti

³⁰ Michel-Rolp Trouillot, *op. cit.*, p. 110.

³¹ *Ibid.*, p. 116.

11.

Nuverstas Kristupo Kolumbo paminklas Minesotoje, JAV, Brado Sigalo nuotrauka, 2020

Topples Christopher Columbus statue in Minnesota, USA, photo by Brad Sigal, 2020

propagandos įrankiu, visada turi galimybę ir perinterpretuoti mitą, išnarpinti jame slypinčius žmogų įgalinančius ir veikiančius interesus. Galbūt mito ir tikrovės santykius geriausia būtų matyti ne kaip priešpriešą, o kaip dialogą? Suprasti save kaip ribojamus savojo pažinimo yra daug sunkiau, nei atmesti ar demaskuoti fikciją realybėje kaip nereikalingą tikrovės dalį. Anot H.-G. Gadamerio, tam, kad suprastume vienas kitą, neprivalome atsisakyti savojo horizonto, tiesiog reikėtų ieškoti vietos, kur tie horizontai (akiračiai) susilieja³². Taip atsiranda galimybė suprasti kitą, neprarandant savosios patirties, bet praplečiant ją, tokiu būdu susiformuojant skirtingus kontekstus ir diskursus vienijančiam suvokimui. Nuotraukoje [12 il.] vaizduojama atkasta actekų pagrindinės Tenočtitlano miesto šventyklos kaukolių sienelė, o jos horizonte šiuolaikinis Meksiko miestas su konkistadorų palikta architektūra. Ar neatspindi ši nuotrauka meno ir istorijos santykio: paviršiaus sluoksniai nukasti tam, kad atsivertų paslėpti netyrinėti pasauliai, visad buvę po velėna, bet neturėję progos būti pamatyti. Šie istoriniai

32 Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, London and New York: Continuum, 2004, p. 305.

12.

Kaukolių sienelė pagrindinėje actekų šventykloje Meksiko mieste, Konstantino Kalishko nuotrauka

Skull rack as part of the Aztec Templo Mayor, the historic center of Mexico City, photo by Konstantin Kalishko

actekų civilizacijos sluoksniai matomi nemažiau nei pati kaukolių sienelė mus veikiančiame esamo kultūrinio konteksto fone: „Horizontalus suliejimas“ akimirkai išmuša mus iš išorės, priverčia suabejoti savo buvimu čia ir dabar³³. Niekas nebegali prisiminti istorinės asmenybės, tikrasis jos gyvenimo pasakojimas gali būti amžiams palaidotas biografų ir istorikų tyrimuose, tačiau tai nesutrukdyt nesustabdomai daugintis jos atvaizdams. Kokie paminklai bus griaujami ar statomi viešojoje erdvėje, kurie autoriai išliks mokykliniuose vadovėliuose, o kurie bus įtraukti vietoj senųjų, bus nuspręsta nelengvose kovose. Tuo tarpu architektūra ir menas vis iš naujo atsinaujins, klodami naują sluoksnį ant seno, arba pasikeitus istorinėms aplinkybėms, nepaisant šimtmečių gulėjimo po žeme, lyg netikėtai atrastas senasis actekų miestas, senieji sluoksniai bus atidengiami ir vėl taps aktualūs, pasiruošę būti tyrinėjami iš naujo.

Gauta — 2020 06 14

Literatūra

- Anastasi Kathryn N., „Columbus Day & Consequences: Re-examining Italian American Commemorations, Historic Anxieties, and (Some of) the Narratives They Silence“, in: *Tapestries: Interwoven voices of local and global identities*, vol. 4, issue 1, 2015.
- Appleby Joyce, Hunt Lynn, Jacob Margaret, *Tiesos sakymas apie istoriją*, Vilnius: Margi raštai, 1998.
- Columbus Christopher, „Journal of the First Voyage of the Christopher Columbus 1492–93“, in: *The Northmen, Columbus and Cabot 985–1503*, ed. Edward Gaylord Bourne, New York: C. Scribner s Sons, 1906.
- Douglas Miguel, „The Perplexing Nature of ‚Wannabe Indians‘“, in: *American Indian Republic*, [interaktyvus], September 10, 2018, [žiūrėta 2020-08-25], <https://americanindianrepublic.com/the-perplexing-nature-of-wannabe-indians>.
- Florescano Enrique, *Memory, Myth, and Time in Mexico. From the Aztecs to Independence*, Austin: University of Texas Press, 1994.
- Gadamer Hans-Georg, *Truth and Method*, London and New York: Continuum, 2004.
- „In Berkeley, Day for Columbus Is Renamed“, in: *The New York Times*, [interaktyvus], January 12, 1992, [žiūrėta 2020-09-25], <https://www.nytimes.com/1992/01/12/us/in-berkeley-day-for-columbus-is-renamed.html>.
- Irving Washington, *A History of the Life and Voyages of Christopher Columbus*, London: John Murray, 1828.
- Le Bon Gustave, *Minios psichologija*, Vilnius: Vaga, 2011.
- Lopez de Gomara Francisco, *Cortes: The Life of the Conqueror by His Secretary*, translated and edited by Leslie Byrd Simpson, Berkeley: University of California Press, 1964.
- Mažeikis Gintautas, *Propaganda ir simbolišnis mąstymas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2010.
- Mickūnaitė Giedrė, *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.
- Restall Matthew, *Seven myths of the Spanish conquest*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Robles-Moreno Leticia, „Please, Don't Discover Me! On The Year of the White Bear“, in: *Walker*, [interaktyvus], July 19, 2018, [žiūrėta 2020-09-25], <https://walkerart.org/magazine/guillermo-gomez-pena-and-cocofuscos-the-year-of-the-white-bear>.
- Thornton Russell, „Health, Disease, and Demography“, in: *A Companion to American Indian History*, ed. Deloria P. J., Salisbury N., Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing, 2004.
- Trouillot Michel-Rolp, *Silencing the Past*, Boston: Beacon Press, 2015.
- Vaughan William, *Romantizmas ir menas*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 1994.
- Žižek Slavoj, *Sveiki atvykę į tikrovės dykumą*, Vilnius: Kitos knygos, 2010.
- Walker Theodore, „Native American Protests Against 1992 Celebrations of 1492: A Sage-like Meaning of Solidarity“, [interaktyvus], March 24, 1997, [žiūrėta 2020-09-25], <https://faculty.smu.edu/twalker/protest4.htm>.
- White Hayden, *Metaistorija. Istorinė vaizduotė XIX amžiaus Europoje*, Vilnius: Baltos lankos, 2003.

Summary

The Mythology of Christopher Columbus and the Commemoration of the 500th Anniversary of the Discovery of America

Marta Fréjutė

Keywords: 500th Anniversary of the Discovery of America by Columbus, identity, fiction, myth.

One of the most mystified personalities in the history of conquests is Christopher Columbus, a sailor from Genova, who is traditionally titled “the discoverer of America”. Over more than 500 years, the historical assessment of this person changed not once and provided innumerable myths and images for the research on the history of conquests. The author of this article focuses on the 500th anniversary of the discovery of America by Columbus as the object of her research. The aim of the article is to analyse the anniversary as legitimisation of a fictitious identity through festivity and ritual. Through the stories of Columbus’s conquests and the myths of his achievements, she analyses the importance of fiction in building a historical reality.

The author overviews the changes in interpreting Columbus’s biography and personality along with the changing historical discourses. She also analyses the discussions among scholars, historians, human rights activists, community leaders and artists related to the commemoration of Columbus’s 500th anniversary regarding the meaning of this commemoration for society, and the importance of ethnic emigrant communities in America for the creation and upholding of Columbus’s myth. The text is supplemented with an overview of artworks and films created on the occasion of Columbus’s anniversary of 1992, and related to the reproduction of Columbus’s myth. In the article, Columbus is compared to Grand Duke of Lithuania Vytautas the Great, whose 500th anniversary of death was celebrated with festive events in interwar

Marta Fréjutė —

Kristupo Kolumbo mitologija ir Amerikos atradimo 500-ojo jubiliejaus minėjimas

Lithuania in 1930, and his myth, which over more than 500 years managed to activate, unite and shape Lithuanian society.

The research reveals how the anniversary celebration establishes historical fiction, and shows the intertwining of personality myths with daily life, identity, ethnicity, reproduction of history and propaganda programmes. Though the worship of Christopher Columbus is gradually moving underground, his monuments are being dismantled in the United States and around the world, the fact that his image is still capable of provoking strong feelings in society illustrates how powerfully personality myths and fictions are intertwined with the issues of ethnicity, individual and community identity, and what a huge impact it can have on them.